

Azərbaycan-Moldova əlaqələri strateji tərəfdaşlığa yüksəlib

Bu gün "qoca qitə"nin mədəniyyətindən, onun adət-ənənələrindən söhbət düşəndə istər-istəməz gözlərimiz önündə vətəninə, torpağına böyük sayğı və məhəbbət bəsləyən, dünya mədəniyyəti xəzinəsinə özünəməxsus töhfələr verən, həyat eşqi, yaşamaq həvəsi yüksək olan Moldova xalqı canlanır. Avropanın şərqində yerləşən gənc Moldova Respublikasının ərazisi erkən Neolit sivilizasiyasına aid mədəniyyət mərkəzlərindən biri hesab olunur. Bu mənada Moldova zəngin çoxəsrlik tarixə və mədəniyyətə malik bir ölkədir, onun mədəniyyətinin tərkib hissəsi isə bayramları və onlarla bağlı adət-ənənələrdir.

Demək olar ki, hər bir bayram məhni sədələri altında xalq gəzintiləri, teatr məclisləri və ənənəvi yarmarkalar, xalq festivalları ilə müşayiət edilir. Bu tədbirlər zamanı xarici turistlər folklor, ənənəvi geyimlər, əl işləri və s. ilə tanış olurlar. Həmçinin bir neçə millətin, o cümlədən türklərin də təsiri altında formalaşan ənənəvi Moldova mətbəxi müəyyən orijinallığı, dad zənginliyi və yeməklərin müxtəlifliyi ilə buraya ilk dəfə ayaq basanların zövqünü oxşayır. Bu diyarda turistlərin diqqətini həm də, ilk növbədə, zərif dadı və ətrilə bütün dünyada məşhur olan şorablar cəlb edir. Məlumata görə, yerli sakinlər 7 min il əvvəl üzümçülükə tanış olmuş və ondan şorab hazırlamışlar. Təsədüfi deyil ki, bu günün özündə də Moldova ərazisinin təxminən 147 min hektarını üzüm bağları tutur.

Hər il avqustun 27-də coşqu və təntənə ilə qeyd olunan Müstəqillik Günü də xalqın əsrlər boyu arzusunda olduğu mühüm bayramdır. Rumıniyanın şərqində və Ukraynanın qərbində yerləşən, dənizə çıxışı olmayan Moldovanın ərazisi nisbətən kiçik, əhalisi az olsa da, Azərbaycanın Avropa siyasətində əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Moldovanın xarici siyasəti Avropa İttifaqına inteqrasiyaya və Qərb ölkələri ilə əməkdaşlığı gücləndirməyə yönəlib. Bunu onun Aİ-yə namizəd statusu, təhlükəsizlik və müdafiə sahəsində tərəfdaşlıq sazişinin imzalanması sübut edir. Əsas istiqamətlərə Avropa Qonşuluq Siyasəti çərçivəsində Aİ ilə əlaqələrin dərinləşdirilməsi, hibrid təhdidlərlə mübarizə, kibertəhlükəsizlik və təhlükəsizlik sektorunda islahatlar, həmçinin Dnestryanı münəqşənin həlli daxildir.

Azərbaycan kimi Moldova da müstəqillik dönməndə bir sıra problemlərlə üzləşməli olmuşdur. Moldovanın üzləşdiyi problemlərin çoxu Rusiyanın qonşu Ukraynaya qarşı davam edən işğalçılıq müharibəsi və Rusiya tərəfindən onun təhlükəsizliyinə, iqtisadiyyatına və sosial sabitliyinə yaratdığı təhlükə ilə bağlıdır. Ölkə ərazisinin bir hissəsi olan Dnestryanı bölgə hələ də rusiyyənlil separatçıların nəzarəti altındadır.

Son illər Moldova iqtisadiyyatı böyük çətinliklərlə üzləşməli olmuşdur. Əmək qabiliyyətli əhalinin yarıdan çoxu kənd təsərrüfatı sektorunda çalışır. Bu bölmə 2020 və 2022-ci illərdə şiddətli quraqlıqdan ağır zərbə almışdı. Bununla belə, görülən intensiv tədbirlər nəticəsində hazırda Moldova yaşamaq üçün ən rahat ölkələrdən biri sayılır.

2025-ci ilin ortalarına olan məlumata görə, Moldovanın əhalisi 3 milyon nəfərə yaxındır. Əhalinin 93 faizindən çoxu pravoslav olsa da, burada digər dinlərin daşıyıcılarına da hörmətlə yanaşırlar. Bu mənada Azərbaycan kimi, həm də Moldovada multikulturalizm siyasəti yüksək səviyyədə həyata keçirilir.

Moldovanın ümumi daxili məhsulu illik müqayisədə 0,1 faiz artaraq 2024-cü ildə 16,7 milyard avroya çatmışdır. Çoxsaylı qeyri-müəyyənliklər, silahlı münaqişələr, tarif müharibələri - bütün bunlar, təbii ki, Moldovanın iqtisadi vəziyyətinə təsir göstərməyə bilməz. Hazırda Moldova iqtisadiyyatına mənfəi təsir edən qeyri-sabit qlobal vəziyyətin nəticələri aradan qaldırılır.

Ukraynada müharibə başlayanda Moldova mineral yanacağın bir hissəsini yenidən ixrac etməyə başladı. İndi buna ehtiyac yoxdur, logistika dəyişib və tədarüklər birbaşa Ukraynaya gedir. İkinci əmil kənd təsərrüfatındakı problemlərdir. Ötən il quraqlıq səbəbindən kənd təsərrüfatında ümumi daxili məhsulun həcmi azalıb. Üçüncü

səbəb avtomobil sənayesindəki vəziyyətdir. Moldova Avropa istehsal zəncirlərinin bir hissəsidir və bu sektor hazırda çətinliklərlə üzləşir. Bu səbəbdən yerli müəssisələrlə işləyən səhmdarlar daha az sifarişlər alırlar.

Digər tərəfdən, xidmətlərin həcmi, əməkhaqqının, əhalinin müxtəlif gəlir növlərinin artımı, korporativ investisiyaların və kreditləşmənin səviyyəsinin yüksəlməsi iqtisadiyyat üçün müsbət addımlardır. Ardıcıl beş rübdür ki, sahibkarlar öz bizneslərini inkişaf etdirmək üçün investisiyaları artırırırlar. Uzunmüddətli investisiya kreditlərinin artımı da avadanlıqların alınmasını və yeni texnologiyaların tətbiqini göstərir.

Ölkədə nominal və real əməkhaqqının artımı davam edir. 2024-cü ildə orta əməkhaqqı 14, cari ilin birinci rübündə isə 2-3 faiz artıb. Yaz saxatlarına baxmayaraq, bəzi bitkilər üzrə çox yaxşı məhsul, xüsusilə də taxıl məhsulları gözlənilir. Bunlar da bütün kənd təsərrüfatı məhsullarının təxminən 75 faizini təşkil edir. Cari ildə ümumi daxili məhsulun 2 faizədən artımı gözlənilir.

Gələcəyə baxsaq, rəqabət qabiliyyətini artıran və Aİ-yə inteqrasiyanı asanlaşdıran islahatlar sayəsində iqtisadiyyatın tədricən yüksəlişi gözlənilir. İstehlak, artımın əsas aparıcı əmili olaraq qalacaq. Moldova Aİ ilə əlaqələrini dərinləşdirdikcə investisiyalar da artacaqdır.

Moldova ərazisində bir sıra faydalı qazıntı yataqları, o cümlədən qrafit, fosforit, seolit, flüorit, barit, yod, brom və bir sıra sənaye metalları - dəmir, qurğuşun, sink və mis də aşkar edilmişdir. Moldovada liqnit, neft və təbii qazın kiçik yataqları da mövcuddur.

Moldova iqtisadiyyatı eyni zamanda enerji böhranı, qazın qiymətinin dəyişənliyi və idxaldan asılılıq, eləcə də struktur islahatlarına ehtiyac kimi problemlərlə də üzləşir.

Bu problemlərin aradan qaldırılmasında Moldovaya etibarlı tərəfdaşlar lazımdır. Belə tərəfdaşlardan biri Cənubi Qafqazın aparıcı dövləti olan Azərbaycan Respublikasıdır. Azərbaycan və Moldova arasında ikitərəfli münasibətlər siyasi, iqtisadi, humanitar və digər sahələri əhatə edir. 1992-ci il mayın 29-da Azərbaycan ilə Moldova arasında diplomatik münasibətlər qurulmuşdur. 2005-ci ilin martında isə Azərbaycanın Moldovada səfirliyi açılmışdır. 1996-cı ilə qədər iki ölkə arasında münasibətlər zəif templə inkişaf etsə də, sonrakı illərdə qarşılıqlı əməkdaşlığın hüquqi-müqavilə bazası genişlənmiş və ötən dövr ərzində 67 sənəd imzalanmışdır. Bu sənədlər siyasi-diplomatik sahədən tutmuş ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq, azad ticarət rejimi, ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması, investisiyaların qarşılıqlı təşviqi və qorunması və digər sahələri əhatə edir.

Moldova həmişə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləmişdir. Onların əlaqələri ikitərəfli formatla yanaşı, beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində də uğurla davam edir. BMT, ATƏT, GUAM, QDİÖT və digər beynəlxalq platformalarda hər iki dost ölkə bir-birinə qarşılıqlı dəstək nümayiş etdirirlər. Azərbaycan və Moldova Şərq Tərəfdaşlığı proqramı çərçivəsində də əməkdaşlıq edir.

Dövlət və hökumət başçıları səviyyəsində qarşılıqlı səfərlərin həyata keçirilməsi siyasi münasibətlərin inkişafına münbit zəmin yaratmışdır. Təsədüfi deyil ki, Prezident İlham Əliyev qarşılıqlı siyasi münasibətlərin yaxşı səviyyədə olduğunu dəfələrlə vurğulamışdır. Moldova Prezidenti Maya Sandunun COP29 konfransında iştirak

kı iki ölkə arasında əlaqələrin möhkəmlənməsinə bariz nümunədir.

Cari il aprelin 10-da Azərbaycanın Baş naziri Əli Əsədov ilə Bakıda səfərdə olan Moldova Respublikası Baş nazirinin müavini, infrastruktur və regional inkişaf naziri Vladimir Bolea arasında keçirilən görüşdə tərəfləri maraqlandıran bir sıra məsələlər müzakirə olundu, ticarət, investisiyalar, neft-qaz, "yaşıl enerji", nəqliyyat, kənd təsərrüfatı, humanitar və bir çox digər sahələrdə ikitərəfli əməkdaşlığın inkişaf perspektivləri nəzərdən keçirildi.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisində Azərbaycan-Moldova parlamentlərarası əlaqələr üzrə 8 nəfərdən ibarət İşçi Qrupu fəaliyyət göstərir. Moldova Respublikası Parlamentində isə Moldova-Azərbaycan parlamentlərarası əlaqələr üzrə 30 nəfərdən ibarət dostluq qrupu yaradılıb. Komissiyalar arasında işgüzar və səmərəli əlaqələr mövcuddur.

Cari il aprelin 11-də Bakıda Azərbaycan ilə Moldova arasında iqtisadi əməkdaşlıq üzrə birgə hökumətlərarası komissiyaın 6-cı iclası keçirildi. Qonaqlara ölkəmizdə iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi istiqamətində həyata keçirilən islahatlar barədə məlumat verildi. Tərəflərin yekdil fikrinə əsasən, aqrar sahədə müasir texnologiyaların transferi, müştərək elmi-tədqiqatların aparılması, mütəxəssislərin hazırlığı və aqrar məhsulların ixracı Azərbaycanla Moldovanın kənd təsərrüfatı sahəsində əməkdaşlığının əsas istiqamətləri kimi dəyərləndirildi. Azərbaycanla Moldova arasında ikitərəfli əməkdaşlığın istiqamətləri, enerji, nəqliyyat, kənd təsərrüfatı, texnologiya transferi, ticarət dövriyyəsinin artırılması, qarşılıqlı investisiyaların təşviqi, beynəlxalq yükdaşımaları, məhsulların üçüncü ölkələrə ixracı zamanı Orta dəhlizin yaratdığı üstünlüklərdən istifadə və digər məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

İmzalanmış yekun protokolu iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsinin artırılmasını, kənd təsərrüfatı, qida təhlükəsizliyi, energetika, nəqliyyat, elmi-texniki və humanitar, sosial, səhiyyə, mədəniyyət, əqli mülkiyyət, ətraf mühit, idman və turizm sahələrində ikitərəfli əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutur. Tərəflər Azərbaycan-Moldova iqtisadi əməkdaşlıq üzrə birgə hökumətlərarası komissiyaın 7-ci iclasının gələn il Kişineuda keçirilməsi barədə razılığa gəliblər.

Qarşılıqlı əməkdaşlığın inkişafında hər iki ölkənin müxtəlif dövlət və hökumət qurumları da fəal iştirak edirlər. 2025-ci il aprelin 11-də Azərbaycanın Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi ilə Moldova Milli Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi arasında baytarlıq sahəsi üzrə əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu imzalanmışdır. Bu sənəd baytarlıq sahəsində qarşılıqlı əməkdaşlığın genişləndirilməsini nəzərdə tutur.

Hər iki tərəfin qənaətinə görə, qarşılıqlı iqtisadi əlaqələrin stimullaşdırılması üçün enerji sektoru ilə yanaşı, kənd təsərrüfatı, qida sənayesi, turizm və beynəlxalq yük daşımaları perspektivli sahələr hesab olunur. Moldova Azərbaycanın Avropaya açılan pəncərəsi olduğu kimi, Azərbaycan da Moldovanın Yaxın və Orta Şərqə, Mərkəzi və Cənub-Şərqi Asiyaya açılan qapısıdır.

Azərbaycanın neft-qaz sektoru Moldova üçün strateji əhəmiyyət daşıyır. Moldova Azərbaycanın təbii qaz imkanlarından faydalanmağa maraq göstərir. Son illər Şərqi Avropada hərbi-siyasi vəziyyətə olduqca mənfəi təsir göstərən qanlı Rusiya-Ukrayna mühari-

bəsinin gətirdiyi bir şəraitdə enerji daşıyıcılarının nəqli, logistika infrastrukturları üçün böyük təhlükə yaranmışdır. Dost Moldova Respublikası belə bir şəraitdə qardaş Azərbaycanın enerji və logistika imkanlarından faydalana bilər.

Qətiyyətlə demək olar ki, Azərbaycan son illər Avrasiya regionunun etibarlı nəqliyyat və logistika mərkəzlərindən birinə çevrilib. Ölkəmizdə müasir tələblərə cavab verən dəniz limanları, dəmir yolu rabitəsi, hava limanları və dünya standartlarına cavab verən avtomobil yolları, Şərq və Qərbi, Cənubla Şimalı birləşdirən müasir nəqliyyat infrastrukturları mövcuddur. Onlardan səmərəli istifadə olunması ticarət əlaqələrini artırmaq üçün böyük üstünlüklər verir. Azərbaycan "Şərq-Qərb" və "Şimal-Cənub" Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizlərinin kəsişdiyi məntəqədə yerləşir ki, bu da Moldova ilə əlaqələrin inkişafına əlavə stimula verir.

İki ölkə arasında gediş-gəlişin artması hava rabitəsinin genişlənməsini gündəmə gətirib. Tərəflər iki ölkə arasında böyük turizm potensialının olduğunu nəzərə alaraq birbaşa uçuşların sayının artırılması barədə razılığa gəliblər. Artan tələbatdan irəli gələrək cari ilin aprel ayından etibarən Bakı-Kişineu-Bakı reyslərinin sayı həftədə 5 dəfəyə çatdırılıb. Bu da iki dövlət və xalq arasında əlaqələrin intensivliyinin artırılmasına, turizmin inkişafına müsbət təsir göstərmişdir.

Qarşılıqlı səmərəli biznes-forumların keçirilməsi iqtisadi tərəfdaşlığın güclənməsinə təkan verən amillərdir. Cari il aprelin 11-də Bakıda Azərbaycan-Moldova biznes-forumu keçirildi. Forum iki ölkədəki biznes mühiti, investisiya imkanları və biznes əlaqələrinin qurulması haqqında tərəfləri məlumatlandırmaq üçün yaxşı fürsət oldu.

Hazırda Azərbaycan Moldovaya əsasən, enerji daşıyıcıları, neft və neft məhsulları, kimyəvi məhsullar, ağac, meyvə və tərəvəz ixrac edir. Moldova isə Azərbaycana, əsasən, kənd təsərrüfatı məhsulları (konservlər, meyvə şirələri, şorab) və digər istehlak mallarını göndərir. Moldova ilə Azərbaycan arasında ikitərəfli ticarətin dəyəri 12 milyon dollardır. Bu gün Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş Moldova kapitalı 20 şirkət nəqliyyat, sənaye, tikinti, ticarət və xidmət sahələrində fəaliyyət göstərir.

İki ölkə arasında mədəni əlaqələr davamlı olaraq inkişaf edir. Xalqların bir-birini daha yaxından tanıması üçün mədəni əlaqələrin əhəmiyyəti böyükdür. Mədəniyyət günlərinin, müxtəlif sərgi və yarmarkaların təşkili, poeziya gecələrinin keçirilməsi bu əlaqələri daha məzmunlu edir. Məsələn, 2024-cü ilin dekabrında Moldovanın paytaxtı Kişineuda "Xarıbülül" Azərbaycan-Moldova Dostluq Xiyabanı salınması da əlamətdar hadisə oldu. Bu həm də 44 günlük Vətən müharibəsində Moldovanın Azərbaycanın yanında olduğunun əyani təzahürü idi. Kişineudakı xiyabana "Xarıbülül" Azərbaycan-Moldova Dostluq Xiyabanı lövhəsi vuruldu. Bu xiyaban Azərbaycan və Moldova xalqlarının dostluğunu əbədiləşdirəcək və Kişineunun ekoloji rifahına töhfə verəcək. Xiyabanda rəmzi olaraq 44 ağac əkilib.

Hər iki ölkədə diaspora təşkilatları fəaliyyət göstərir. Azərbaycanda azsaylı Moldova diasporu var. Onların sayı təqribən 500 nəfərdir. Moldovadakı Azərbaycan diasporu isə 5 min nəfərdən çox soydaşımızı əhatə edir. Moldova Azərbaycanlıları Konqresi də soydaşlarımızın milli ənənələrinin, dilinin və mədəni irsinin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi sahəsində işlər görür.

Göründüyü kimi, Azərbaycan ilə Moldova arasında mövcud olan qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq artıq strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlmişdir. Bu tərəfdaşlıq təbii olaraq hər iki dost xalqın iqtisadi tərəqqisini və dinc həyatını təmin etməklə yanaşı, regional və beynəlxalq proseslərə də müsbət töhfə verir.

Atamoğlan MƏMMƏDLİ,
BDU-nun dosenti